

Tóth
Béla

AZ UTOLSÓ SZEGEDI SZITAKÖTŐ

Ha még százan lennének szítasok, Bogdán Márton lenne közöttük az első. Megmaradt utolsónak. Maga szó, fon széles Szeged városában. Bár a mai világ patikusai pontosságot kívánó igazmondásában azt is sietve ide kell írunk, hogy özvegyi jogon szítakészítésből eszi kenyerét még városunkban egy tisztelőre méltó asszonyszemély, de a szításság jogfolytonossága mégiscsak Márton mester kezében él. Ha ő leteszi, huja a szítás iparnak.

Hogyan is látunk át akkor a szítán? Ezt igyekszünk megtudni a mestertől azon alkalomból, hogy a figyelmes városi tanács ipari osztálya Kiváló Mester elismerő oklevéllel tüntette ki Bogdán Mártont.

Évek

78 éves, 68 évvel ezelőtt, 1904-ben, 11 éves korában a lévai vásáron odakérdezett egy szításmesternek, hát ezt hogy csinálják? Mármost a szítát. A mesternek nem sok komázni való kedve lehetett a gyermekkel, meg vevő is bőven bolygott a sátor előtt, hát csak odaszígezték neki: majd eljössz és megtanulod!

A mai Márton, az akkori Marci komolyan is vette, amit a mester mondott neki. Még azon év őszén, véletlenül Márton napján, elég csatagos és hűvös őszi napon, csak úgy meztelábasan, egy piros fejkendőbe kötött inggel, gatyával, előbb az artézi kútnál lábat mosva, hogy szalonképes legyen, beállított az orosházi Koller György szítakészítő mesterhez, kenyérkereső szakmát tanulni.

Mindjárt kezét is csókolt a mesternek, jó szülői intelmei szerint, amiben az nem foglalatott benne, hogy de a mesterné asszonyságnak is puszi! ám, te gyerek! Nosza, rántott is az asszony kedélyállapotán akkorát ez a furi gyerek, nem állta meg, hogy szegényes öltözképet mindjárt ne lobbantsa az ura szemére: mint egy madár-ijesztő, olyan ez a köllő! Mire az ember: ne bánts, Paulina, azt az emberpalántát, úgy lehet, a legjobb szítakötő legény serdül belőle.

— De jó, hogy ezt a mester elmondta a feleségének, mert úgy elcsorbult a kedvem az asszony szavára, akár vissza is fordultam volna a szülői háznak, pedig lakunk oda vagy 25 kilométert.

Békülésképpen az asszonyság azért megkérdezte, éhes vagyok-e? Hát adott egy darab bundás kenyeret, na mehetsz, mindjárt be a műhelybe.

48 ember dolgozott nagy neki-buzdulással, a fejüket alig emelték föl a munkájukról. 13 szítás legény öltötte, kötötte, fűzte, szögezte, szorította, rakta, varrta, madzagolta a szítákat.

A többiek, fejkendő nőszemélyek, mindenféle akkor ördögösnék tűnő kisebb-nagyobb masinériákon szöttek, lófarokból, cines, rezes, vasas drótokból, rostokból a rosták és szíták szöveit.

— Mindjárt volt inastársam, ketten ültünk a segéd urakkal szemben, azok keze alá készítettük, nyestük, vékonyítottuk, vas-tagítottuk, egyenesítettük, görbítettük, húztuk, eresztettük, melegítettük, áztattuk, fényesítettük az anyagot a mindenféle szítához szükséges apróságokat. Szításszögeket, fűzfahasítékokat, sást, bőr és egyéb fonadékokat. Kávát gurítottunk, hurcoltunk, csiszoltunk, faragtunk, szabtuk, öltöttünk, iszkabáltunk este 10 óráig. Akkor műhelytakarítás, hogy reggel rendesen induljon a munka. Aztán a konyhában mosogattunk, pakoltunk, vizet hordtunk, pucoltuk a mester családjának cipőit, aztán vacsora. Savanyú főzelék, majomfogó, megszáradt, maradék kenyerekből való gombócokkal, de egy tányérral kettőnknek és fekvés mindjárt, hamar itt a reggel!

— Reggelink egy szelet kenyér, csak úgy magában. Egyszerre nem is ettem meg, csak betettem falatonként a pofazacskómba, s ahogy a nyáltól elázva elnyelődtem, a világ legjobb ételének

éreztem. Nekünk, két inasoknak egy tányérunk volt, egy tányérből ettünk, így fél tányér levesen, fél tányér főzelékfélén kornyadozott az ember szításnak készülő gyereke.

— A fene se akar panaszkodni, hisz természetes inastartás volt ez, még csak embertelennek sem mondhattam a mestert. Valóban jól bánt velünk. A szakmát megtanulhattuk 5 év alatt nála. Igaz, ruhát, amit a szerződés biztosított, sose láttunk. Első télen, hogy meg ne fagyjak —, leesett a hó —, egy segéd úr adott papucsot. Na jó emberek voltak azok. A segédek. Tanítottak, pofont se adtak, de hát mi voltunk az élelmezők. A pénteki fizetésüket hétfőre teljesen eldorbézolták, egész héten a tőpörtön meg kenyéren éltek.

Az első siker

— Apám elhasznált, világvégén élő uradalmi ember volt, el is fedkezett rólam, úgy megszokta nagy lélekszámú családnak azt a nélkülül való kis könnyebbséget. Csak egy év múlva jött elő a városba, szerződést kötni. En közben megtanultam szítát készíteni, pedig csak próbaidős voltam, de annyira valahogy a kezemre esett a szakma, hogy Orosháza szülőtte, Thék Endre asztalosmester, akkor már országosan ismert nagy ipari apostol és inasok védelmezője akciójában évente rendezett tanulói kiállításra is elkerültek a szítáim.

— Az volt a szokás, hogy a munka mellé állt a csinálója. Jött Thék, mindenkinek nézegette a munkáját. Orosházán 2–300 inas volt akkoriban, de 100-ónak bizonyosan kitétek a munkáját. Jött Thék, álltam mezteláb a szítáim mellett, kék bolhaszedő gatyában; néz engem Thék Endre, nevet, olyan ágrul szakadt inas tán nem is volt a teremben, de nézi ám a szítáimat. Hát olyanok voltak azok a szíták, hogy szítát annál jobbat én ma sem tudok csinálni. A jósnáknak is van olyan fokozata, aminél már jobb nem is lehet, mert az már kész mesebeli hazugság. Nézi Thék Endre a szítáimat, a kezében forgatja, hát talentuma volt neki az iparokhoz, hát kétkezi ember volt az, és talán valakivé levése után sem kopott egészen ki belőle, hogy koszos inasul kezdte életét, és idős, vagyos korában is maradt még huzalom a magamfajtajú, életet próbálgató kis mezteláb inasocskával szemben. Nem mondott az ott nekem semmit. A fejemre se tette a kezét, se semmi könny nem csillogott a szemében. Végigszemlézett minden kiállított tárgyat a teremben, a köréje kanyarodott sereghajtóknak, sleppembereknek sem volt kíváncsi a véleményére. Azok azért sugdostak neki.

— Hanem déiben, hogy az iskolá udvarán fölálltunk eredményhirdetésre, csak mindjárt elsőnek engem szólítanak.

— Elöl vagyok ugye az ábecében, így ha akasztani akarnának is, elsőnek szólítanak. Ki-megyek, meg még két kiskosztón elő köllök, hát nekem ítélték az első díjat, 20 arany koronát. Örültem, persze, de csak arra tudtam gondolni, még a dicsőretnek nagyon rövid indokait elősorolták, na, szépen kifejeztem a segéd úr papucsát, viszszaadom. Felöltözök.

— Nem siettem el. Ősszel, egy vasárnap, ebéd után, hogy a parancs szerinti munkáinkon átaléztünk, felmentem a padlásra, ott volt egy ládám, abban a személyes motyóm, így az új ruhám is. A kor divátja szerint öltöztem. Cugos cipő, csikos nadrág, fekete kabát, keménykalap, csokornyakkendő, sétatálca.

— A mester épp valamit szuszogott az udvaron, kalapom emelve köszöntem neki. Nem ismert meg. Kérdezte: kit tetszik keresni?

— Azután sem kaptott el. Reggelre egy szelet kenyér, déiben fél tányér leves, fél tányér

főzelék, Este 11-kor fekvés. Igaz, szítánként 10 fillért fizetett akkoriban. A szakmát megtanultam nála.

Segéd úr, vitéz úr, mester úr

— Dolgoztam vagy tíz városban, míg katonának nem kívántak. Ahogy a százezrek, meg a milliók háborúztak, úgyszintén a szítás is. Ahogy a százezrek vöröskatonáskodtak, úgy biza szítás is. Bujkált érte egy évet, hogy lábujjhegyen szedegette utána a levegőt.

— 22-ben nagyon kellett volna önállószkodni. Megnősültem. A feleségem hozománybútorát adtuk oda az első befektetésért.

— Évente megkötöttem és el is adtam 6–7 ezer darab szítát. Volt a városban akkor még rajtam kívül 5 szítás, azok sem voltak kevesebb érők nálam. Összesen 35–40 ezer darab szítát kibocsátott Szeged. Ma 6–700 darab lel gazdára nálam egy év alatt. Életemben olyan 200 ezer szita szülőmesterének mondhatom magam, és ellilene büszkének lenni vele. Nem dicsekszem, de nem is szégyellem. Soha nem hoztak vissza nekem szítát, hogy szabálytalanul elpusztult volna, csak álltában megette volna az idő. Pedig a szita, meg a rosta is pusztulékony, kényes jószág. És szép. Büszkén gondját is viselik eleinte a gazdaasszonyok. Új szita szögön függ, de ha lement az ideje, kötölt ültetnek bele az ágy alatt, a kávjával a gverek gurigáznak az utca porában.

Amúgy, hogy nagy számokat ne mondjunk; 10 ezer évesnél idősebb szerszám, már a Mezopotámiai asszonyi népek kezében pofozódtak az első szíták, amikor a kenyérnek való búzat, vagy éppen örleményfélék átrostáltak, szítáltak rajta. Lehet, hogy kilyuggatott állati bőr volt még először, s csak később ismerték föl a növényi rostokból (rosta) szőtt, eszközön át rázott, paszírozott, tört, öntött, szűrt, csurgatott étel finomságát. A vízi és szárazmalmok világában még virágzó iparnak számított. Magyarországon 1838-ban indult az első gőzmalom, amiben már a síkszita finomította a lisztet. Addig a parasztra, köveken őrlt korpás lisztek elválasztásához, rengeteg rostára, szítára volt szükség.

A rosta általában a nagyobb lyukú drótfonadékból készült eszköz, rezes, cines, bronzos, vasas drótokból, attól függően, hogy mire akarták használni.

Voltak paprikadörgölő, tarhonya-, kukoricapattogató, búza-, paprikaszárító, bogyzó-, szelelő (kalmárrosta), telek (kertészek használták), kavics-, malter- és másféle rosták is. A szíták finomabb örlemények vagy keverékek elválasztására készültek, anyaguk szerint ezek is készülhettek finom cines, rezes, nikkeles drótszalakból, nyersselymekből, de inkább lófarokból. Ezek voltak a legtartósabbak, s ezeknek számszerűre méretezett sűrűsége adta a szita finomsági fokát.

Voltak liszt-, paszírozó-, paprika-, dohány-, mák-, vegyszer-szíták. Összesen talán 45–50 fajta pofozható szítaszerszám gurulhatott elő a keze közül.

— De hogy egészen ne maradjak dologtalanul, mert általában ősszel volt keresete a szítás kezemunkájának, hát én fonatokat is csináltam. A légy- és szünnyoghálótló, a csirkeborító és kerítésfonadéki, meg a gépeknél használt szikrafogókig, mindenféle.

Az iparok a társadalom fejlődésével születnek, de attól is hálnak el. A gyertyaöntő ipart eloltotta a villanyvilágítás, a szindelyvágó ipart a cserépgyár. En a fiamat szításnak szántam. Meg is tanulta a szakma minden titkait. Sőt eggyel többet tudott. Hogy ebből már nem élne meg, ahogy egy mai embernek az igénye diktálja.

— Az eszközök, amiket tíz- és százezerszáma gyártottam, a jónak a rosztól való elválasztását szolgálták. Az ocsút a tiszta búzától, a konkolyt a vetőmagtól, a polyvát a szemestől, a korpát a kalácslisztből. És így is álltunk tán a szítán.

ANYAK KÖSZÖNTÉSE

Az édesanyákat, az élet adóit köszöntjük május első vasárnapján, a kiteljesedő tavasz e szép, hagyományos ünnepén. Virágot adunk nekik, a szeretet és a hála szimbólumaként, a gyerekek versben, vagy egyszerű szavakkal mondják el szívből jövő köszöntésüket.

„Mi ő nekünk? Azt el nem mondhatom. — Mert nincs rá szó, s nincsen rá fogalom...” Milyen igazak a költő szavai. Az édesanyák iránti szeretet annyira bensőséges és természetes érzés, hogy könnyen üres frázisba, tartalmatlan szóvirágokba fullad az ember, ha megpróbálja szavakba önteni. Ezért is kifejezőbb a néhány szál szegfű, tulipán, vagy az orgona, a hálás tekintet, s a meleg ölelés.

Igazán hálások csak akkor vagyunk, ha az anyák iránti szeretetünket, tisztelőnket nem próbáljuk meg ebbe az egyetlen napba belezsúfolni. Ha az esztendő minden napjára jut jó szó, figyelmesség. Ha hűségesek maradunk mindahoz, amire édesanyánk tanított. Ha úgy tiszteljük, szeretjük a hazát, az életet, a munkát, a becsületet, ahogyan arra ő nevelt bennünket. S ha megjegyezzük azt, hogy az anya sem valami szeretettől túlfűtött robotgép, aki csak arra hivatott, hogy eléjén, feláldozza magát övéért, ha elhiszük, hogy ő is olyan ember, aki elfárad, akinek éppen olyan jólesik a segítség és a biztatás, mint bármelyikünknek.

A mi társadalmunk az anyák megbecsülését nem bízza sem a véletlenre, sem a gyerekek esetleges hálájára. A mi világunk intézményesen gondoskodik a legszentebb hivatás gyakorlóiról, az édesanyákról. Sok minden történt már a munkahelyi kedvezményektől a gyermekgondozási segélyig, a bölcsődék, óvodák hálózatának kiszélesítéséig azért, hogy az anyák gondja kevesebb legyen. Az édesanyák számára nem is az a legnagyobb segítség, ha a munka terhéből kevesebb jut nekik, hanem ha a társadalom segít értékes embert nevelni gyerekeiből és képességeik megfelelő helyet biztosít nekik.

A nagyobb közösség sok mindent megtett már az anyákért. A közvélemény előtt is tisztázott dolog az irántuk való kötelesség. Mégis maradt még adósságunk éppen elég. Még fokozottabban osztoznunk kell gondjaikból. A szűkebb családnak, s a társadalomnak is. Tapintat, udvariasság, figyelmesség dolgában is sok még a javítani való. És sok családban meg kellene végre szervezni, hogy az otthon gondjai ne csupán az anya gondjai legyenek... Hogy a tisztá lakás, a meleg étel, a vasalt ing, a derűs hangulat, a jólnevelt gyerek örömeinek ne az anya legyen a szenvedő áldozata. Hogy neki is legyen lehetősége osztozni a pihenés, a szórakozás, a tartalmas kedvtelések közös örömeiben. S hogy az édesanyára ne csak addig legyen szükség, amíg adni tud, hanem akkor is, ha már szétosztotta erejét, szeretetét és ő szorul övé támogatására.

A hálátelt vers, a szegfű, a tulipán, s az orgonacsokor mellé ezt a szándékot, elhatározást is nyújtjuk át az édesanyáknak május első vasárnapján.

K. GY.

Galambos Szilveszter

AZ ELESETT EMBER

Dombai szomorúan üldögélt a körüti bisztróban, és unatkozva rágsált egy tányér szalmakrumplit.

— Mi baj van, öregem? — kérdeztem udvariassan.

— Hagyjon békében. A vállalatnál kétszáz forinttal felemelték a fizetésem. El vagyok keseredve —sutogta letörtén.

— Miért? Nem örül a fizetésemelésnek? — érdeklődtem.

— Örülni örülnék, ha nem emelték volna fel még ugyanakkor tíz ember fizetését a vállalatnál. Miért kellett másoknak is kétszáz forint emelést adni? Nem lett volna elég száznál-e? — Higgva el, elvették az örömet — legyintett keserűen.

— Nehéz élete lehet magának — bólintottam együttérzően.

— Megvert engem az ég! Nekem semmi sem sikerül. Képzeld, a lotón minden héten ugyanazokat a számokat játszom, és pont a múlt héten kellett új számokat beírnom.

— Pech, Persze, most húzták ki a régi számait.

— Dehogy. Szó sincs róla. A régiből egyet sem húztak ki. Az új számaimból volt egy négyes találatom. Borzasztó! — mondta kétségbeesetten.

— Miért? Talán elfelejtette bedobni a szelvényt?

— Dehogy felejtettem el. A nyereményt kifizették, százhuszonegyezer forint. Minusz a levonás. De elvették az örömet: ugyanazon a héten volt még nyolc négytalálatos nyertes. Azok is kaptak fejenként százhuszonegyezer forintot, minusz a levonás. Ez az, ami elkecsesít. Miért nem kaphatok én az élettől olyan ajándékot, amit más nem kap? Miért kell mindig osztoznom? — kérdezte felindultan. Dombai

— Látom, magát csak tapossa az élet. Magának semmi sem sikerül. Na, én megyek is. Hány óra van magánál? — érdeklődtem.

— Négy darab. Tudja, szeretek pontos lenni. Ezért a négy óra állásából kiszámítom az átlagidőt. Igaz, hogy van négy óráim, de azt hiszi, hogy boldog vagyok? — sóhajtott szomorkodva.

— Tudom. A szomszédjának is van négy darab órája, és az Órakereskedelmének még sokkal több órája van. Ez fáj magának? — néztem rá együttérzéssel.

— Nem fáj, csak néha sajog — válaszolta gondterhelten.

— Azért minden gondjával bajával együtt cserélnék magával — mondtam jelentősen.

— Jó lenne, mi? — nézett rám gúnyosan, majd megvetően sziszegte: — Pffuj. Utálom az ilyet embekeket!